

«Затверджую»

Ректор ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»

проф.  Олена КАРАМАН

2023 р.



ВИТЯГ

з протоколу № 1

від 26 серпня 2023

**засідання кафедри музичного мистецтва та хореографії
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»**

Голова розширеного засідання – кандидатка мистецтвознавства, доцентка, доцентка кафедри музичного мистецтва та хореографії Полянська Г. М.

ПРИСУТНІ: завідувачка кафедри музичного мистецтва та хореографії, докторка педагогічних наук, професорка Цебрій І. В.; доктор педагогічних наук, професор Ваховський Л. Ц.; докторка педагогічних наук, професорка Сбітнєва Л. М.; докторка педагогічних наук, професорка Матвєєва О. О., кандидат педагогічних наук, доцент Плохотнюк О. С.; кандидатка педагогічних наук, викладачка Юнда В. В.; кандидатка мистецтвознавства доцентка Полянська Г. М.; заслужений діяч мистецтв України, доцент Крепак К. В., заслужений артист України, доцент Перепелкін В. Ю.; викладач Кириченко О. А.; викладач Мольдерф Т. М.; викладач Вільховченко Т. І.; викладачка Сокіл Л. М.; викладачка Білоконь О. І.; викладач Коровайний Б. Р. викладач Христиченко Р. І.

Серед присутніх 4 доктори наук за напрямом дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ: апробація дисертаційної роботи аспіранта кафедри музичного мистецтва та хореографії ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» Яременка Леоніда Михайловича «Педагогічна спадщина Антоніо Сальєрі в контексті становлення європейської мистецької освіти (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)», представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Захід проведений в офлайн форматі та на платформі ZOOM.

Науковий керівник: І. В. Цебрій, д-рка пед. н., професорка, завідувачка кафедри музичного мистецтва та хореографії ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Дисертація виконувалася на кафедрі музичного мистецтва та хореографії ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

СЛУХАЛИ:

Яременко Л. М.: Шановна головуєча, шановні члени розширеного засідання кафедри музичного мистецтва та хореографії!

Вашій увазі пропонується дисертаційна робота Яременка Леоніда Михайловича **«Педагогічна спадщина Антоніо Сальєрі в контексті становлення європейської мистецької освіти (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)»**.

Сучасна музична освіта України переживає значні зміни: зменшується кількість індивідуальних занять, акцент робиться на самостійній роботі здобувача освіти, онлайн-заняттях в зв'язку з небезпечними вірусами та військово-політичною ситуацією в країні, тобто поступово втрачаються попередні орієнтири. Проте, звертаючись до історичного європейського досвіду, дізнаємося, що музична освіта в попередні епохи вже неодноразово переживали докорінні зміни. Це й руйнація цехових музичних шкіл при гільдіях в часи Людовика XVII і перехід до приватної музичної освіти та вузької спеціалізації музикантів, потім створення системи професійної освіти в Європі - консерваторій, а далі поява початкових і середніх спеціалізованих закладів музичної освіти і нарешті тенденції до їхнього скорочення в наш час.

У цьому аспекті педагогічна спадщина Антоніо Сальєрі, першого ректора Віденської консерваторії, в контексті становлення європейської мистецької освіти є актуальною, зважаючи на те, що в його час відбувався процес становлення закладів професійної мистецької освіти того зразка, який сьогодні переживає трансформаційні зміни. Довго про Антоніо Сальєрі згадували лише як учителя Л. Бетховена, а загальний обсяг педагогічної спадщини великого австро-італійського композитора в епоху модерну й постмодерну був практично забутим.

Згідно із Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.) де «Освітньо-творчий рівень вищої освіти передбачає оволодіння методологією мистецької та мистецько-педагогічної діяльності...» і значна увага приділяється виявленню «світоглядних і громадянських якостей» майбутнього фахівця та передачі молодому поколінню

кращих традицій минулого, особливого значення набуває інтенсивний пошук визначних «постатей минулого» в мистецькій освіті, розуміння специфіки «консерваторського феномену» ХІХ століття. Входження України до європейського освітнього простору має орієнтувати творчу молодь на розуміння мистецької освіти західного зразка в умовах сучасної академічної мобільності.

Джерельна база дослідження відповідає специфіці теми та складається з 197 наукових праць і 27 архівних джерел. Основу становлять епістолярні джерела рубежу ХVІІІ – ХІХ століть і першої половини ХІХ століття. Це «Листи Н. Паганіні до Муціо Клементі», «Листи Л. Бетховена», «Листи Рени Шерешевської до Люки Дебарга», «Лист Антоніо Сальєрі до нащадків», що нам допомогли відтворити портрет Антоніо Сальєрі – педагога, музиканта, композитора, адміністратора, суспільно-громадського діяча.

Другу групу першоджерел сформували щоденники і мемуари: «Щоденник Бетховена. 1812-1818 рр.», «Щоденник» Франца Шуберта, «Життя Франца Шуберта в документах», «Архіви генеалогічних досліджень», «Мемуари» Камілло Вальцеля (1890 р.), що містять свідчення учнів про Антоніо Сальєрі та їхні враження про окремі епізоди життя Маестро. До цієї групи можна віднести й некролог Антоніо Сальєрі.

Третя група представлена музичними стародруками – клавірами опер Антоніо Сальєрі. Четверту групу джерел склали архівні справи (12) Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (ф. 4, 219, 326, 230, 443, 616, 773, 822, 1120, 1136), а також статті з Інтернет-архіву старих газет (14) («Нове українське слово», «Лубенський вісник», «Шляхи мистецтва», «Глобус», «Вечірній Київ». Означені архівні справи та публіцистичні праці дозволили відтворити образ Антоніо Сальєрі в тому ракурсі, яким його бачили українські митці й журналісти впродовж ХХ століття.

Нами було виділено шість напрямів дослідження цієї проблеми науковцями – педагогіко-біографічний, мистецько-педагогічний, енциклопедичний, музикознавчий, музикознавчо-біографічний та музично-історичний. Аналіз епістолярних джерел, мемуарів, нотних рукописів, архівних справ, порівняння досліджень науковців, осмислення вагомості педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі для європейської музичної освіти дали змогу виявити *суперечності* між:

- вагомим значенням класичної консерваторської освіти в країнах Західної Європи на початку XIX століття і певним спадом інтересу до професії академічного музиканта на сучасному етапі реформування системи мистецької освіти;

- органічною й усебічною підготовка музиканта до виконавської діяльності в часи Антоніо Сальєрі й недостатністю цих компонентів в системі вищої сучасної музичної освіти;

- великою кількістю індивідуальних занять із музичних дисциплін різних циклів, спрямованих на універсальний розвиток професійного музиканта, і звуженим розумінням такої необхідності в сучасній музичній освіті.

Таким чином, недостатня дослідженість педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі в контексті становлення європейської мистецької освіти (кінець XVIII – перша половина XIX ст.), потреба цілісного наукового аналізу її позитивного досвіду, необхідність розв’язання низки суперечностей уможливили визначення теми дисертації «Педагогічна спадщина Антоніо Сальєрі в контексті становлення європейської мистецької освіти (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)».

Об’єкт дослідження – процес становлення європейської мистецької освіти (кінець XVIII – перша половина XIX ст.).

Предмет дослідження – педагогічна спадщина Антоніо Сальєрі.

Мета дослідження – виявити складові педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі в контексті становлення європейської мистецької освіти (кінець XVIII – перша половина XIX ст.).

Завдання дослідження, його наукову новизну, практичне значення та інші компоненти вступу дозволять не озвучувати, вони представлені в дисертації і прозвучать в результатах дослідження.

Отже, у дисертації розв’язано наукову проблему виявлення складових педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі в контексті становлення європейської мистецької освіти (кінець XVIII – перша половина XIX ст.), що дало змогу зробити такі висновки:

1. У ході дослідження визначено наукові підходи – історико-педагогічний, біографічний, ціннісний, адаптивний, мікроструктурний, кількісний, культурологічний, герменевтичний, полікритеріальний та ін.), що дали змогу виявити напрями вивчення педагогічної спадщини А. Сальєрі та її значення для європейського простору: – *педагогіко-біографічний* (представники – Ф. Бамберг, А. Корте, Т. Херрманн та ін.), де акцент зроблений на педагогічній школі Антоніо Сальєрі;

мистецько-педагогічний (представники – О. Рудницька, Г. Ніколаї, І. Сташевська, О. Матвєєва та ін.), в яких порушено проблеми мистецької педагогіки як складової загальної педагогіки; *енциклопедичний* (представники – С. Седі, Р. Ангермюллер, П. Олдрич та ін.), що в нашому дослідженні представлено тематичними словниками, довідниками, енциклопедіями попередніх епох; *музикознавчий* (представники - А. фон Германн, Х. Вільямс, Д. Гроут тощо), де показано оперну спадщину А. Сальєрі; *музикознавчо-біографічний* (представники – Р. Бер, Й. Хайнцельманн, М. Кролл та ін.), куди увійшли праці науковців, присвячені лише якомусь конкретному етапу та окремим музичним творам А. Сальєрі; *музично-історичний* (представники – М. Ян, П. Колетта, Л. Томпсон та ін.), в котрому аналізувалася педагогічна спадщина Антоніо Сальєрі, його учнів і митців у контексті мистецької епохи. Окремо досліджувалися першоджерела – епістолярні, нотні стародруки, мемуари, 27 архівних справ, завдяки яким виявлено значення педагогічної спадщини Маєстро для наступних епох.

2. Проаналізовано трансформаційні зміни у професійній музичній освіті Європи від неаполітанських консерваторій до Віденської; доведено, що ці зміни мали еволюційний характер, показано, бо центрові європейські консерваторії завжди орієнтувалися на індивідуальні заняття зі студентами, без яких була б неможливою підготовка професійного музиканта високого рівня; виявлено дві передумови виникнення консерваторій: по-перше, підґрунтям для світської музичної освіти послуговували церковні школи-метризи; по-друге, це італійські війни, внаслідок яких залишилося багато дітей-сиріт, для яких держава відкрила спеціалізовані школи-притулки – консерваторії (від лат. – охороняю, приховую); доведено, що саме у Віденській консерваторії, першим ректором якої став Антоніо Сальєрі, музична освіта досягла найвищого злету в досліджувану нами епоху.

3. З'ясовано вплив видатних учителів-музикантів на формування педагогічної школи Антоніо Сальєрі; доведено, що його наставники – Ф.Л. Гассман і К.В. Глюк – без сумніву визначили творчу долю А. Сальєрі; показано, що завдяки Ф.Л. Гассману Сальєрі отримав не лише музичну освіту, а й загальну класичну, прилучився до складної роботи з великими віденськими хорами та оркестрами й написав першу свою оперу; прийняв естафету керівництва Віденським музичним товариством для підтримки пенсійного фонду для вдів та сиріт музикантів, заснованого Ф.Л. Гассманом. Доведено, К.В. Глюк остаточно сформував смаки молодого композитора щодо оперного мистецтва; під

впливом К.В. Глюка А. Сальєрі зрозумів, що музика повинна «узгоджуватися з текстом» і вихідною її точкою опери є драматургія. К.В. Глюк вважав А. Сальєрі своїм музичним спадкоємцем і послідовником композиторського музичного стилю.

4. Виділено етапи педагогічної діяльності Антоніо Сальєрі та критерії для їхнього виокремлення: композиторсько-педагогічний етап (1766–1788 рр.), приватно-викладацький етап (1788-1813 рр.), консерваторсько-шкільний педагогічний етап (1813 – 1823 рр.), для виокремлення кожного з них було застосовано відповідні критерії: історико-географічний, когнітивний, комунікаційний, мотиваційно-ціннісний та рефлексивний; показано, що кожен із цих етапів мав свої особливості, представлені здобутками й досягнення в різних напрямках приватно-педагогічної, консерваторсько-педагогічної, композиторської та суспільно-громадської діяльності А. Сальєрі.

5. Обґрунтовано педагогічні ідеї Антоніо Сальєрі – ідея взаємодії музики з літературними джерелами на текстовій основі, ідея опори на вивчення художньо-літературних джерел на індивідуальних заняттях з учнями, ідея виховання учнів на антично-героїчних творах, ідея виховання музиканта, що розуміється в усіх жанрах мистецтва, ідея театрального-режисерського начала в навчанні; виділено основоположні принципи педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі (принцип поліпедагогіки, принцип творчого взаємозв'язку композиторського мистецтва, виконавства та методики вивчення твору, принцип єдності виконавської і педагогічної творчості, принцип поєднання індивідуальних занять із практичним керівництвом колективами, принцип єдності логічного, драматичного та технічного начал, принцип «драматичності», принцип двомовності та ін.); доведено, що це дало можливість Антоніо Сальєрі організувати освітній процес, що практично відповідає й сучасним вимогам музичної педагогіки, бо його новаторські принципи узагальнили попередній досвід (із різних кінців Європи стала приїжджати талановита молодь до Відню, щоб навчатися в Маєстро); було схарактеризовано благодійницьку діяльність Антоніо Сальєрі: керівництво «Товариством із концертів на користь вдів і дітей-сиріт померлих музикантів», він був його Президентом; А. Сальєрі навчав своїх учнів безкоштовно та утримував і навчав дітей колишніх наставників Гассмана і Глюка; доведено наявність виробничої практики в творчій спадщині Антоніо Сальєрі: його постійні заняття учнів-вокалістів з хором, та майбутніх композиторів із симфонічним оркестром практично виконували функцію оперно-сценічної та оркестрово-виконавської практики.

6. У дослідженні показано розвиток педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі в діяльності його учнів і послідовників; відтворено творчий портрет Й.Н. Гуммеля; доведено, що саме завдяки Маєстро Й.Н. Гуммель оволодів мистецтвом вокалу, італійською музичною термінологією, теорією музики та сольфеджіо, хоровим співом і диригуванням, оркеструванням, педагогічними навичками. У наслідок цього творча спадщина Й.Н. Гуммеля поєднала два великих стилі минулого – «сальєрівський» класицизм і його власний романтизм. Проаналізовано досягнення Фортунати Вальцель-Франчетті як співачки, артистки та викладача завдяки вокальній школі А. Сальєрі; показано, як через Фортунату Франчетті вокально-педагогічна школа Антоніо Сальєрі потрапила в Україну, де Фортуната Франчетті займалася концертною та приватно-викладацькою діяльністю. Доведено, що А. Сальєрі відіграв визначну роль у композиторському становленні Л. Бетховена, з котрим займався музичною формою, контрапунктом та оркеструванням, що значно полегшило написання Л. Бетховеном вокально-оркестрових творів і Л. Бетховен, досягши висот, продовжував себе вважати учнем А. Сальєрі. Досліджено використання «сальєрівської» музичної термінології в педагогічній і композиторській діяльності Ференца Ліста, бо систематизація музичних термінів спочатку А. Сальєрі, а потім Ф. Лістом значно економила час юних виконавців і була для них важливою в розумінні авторського задуму.

Ця проблема багатогранна й не вичерпується нашим й іншими дослідженнями, що є на сьогоднішній день. Найактуальнішими напрямками досліджень вважаємо: 1) вивчення педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі у другому й третьому поколіннях учнів; 2) дослідження педагогічної спадщини Фортунати Франчетті в Україні.

Дякую за увагу! Прошу ставити запитання.

Запитання, що стосуються доповіді та відповіді на них:

Заслужений артист України, доц. кафедри музичного мистецтва та хореографії Головашич Е. А.: Нам відомо, що в європейських консерваторіях обов'язковими були лише фахові дисципліни – тобто, інструмент, малі форми, оркестри. Інші дисципліни студенти відвідували за бажанням. Скажіть, будь-ласка, у часи ректорства Сальєрі так було, чи по-іншому?

Яременко Л. М.: Дякую за запитання! У часи ректорства Антоніо Сальєрі дисциплін загального циклу не було. Студенти могли відвідувати за бажанням дисципліни музично-теоретичного циклу. Але, зважаючи на те, що їх викладав ректор

консерваторії, студенти відвідували всі теоретичні дисципліни і не лише тому, що їх викладав А. Сальєрі, а й тому, що його всі поважали, він був шанованим в усій Європі людиною і ті, хто бажав навчатися, приїжджали звідусіль, щоб потрапити на заняття до нього. Тож, його занять ніхто не пропускав.

Д. пед. н., професор Матвєєва О.О.: Поясніть, чому вивчення педагогічної спадщини АС є актуальною у наш час і якими принципами, методами ми можемо користуватися у своїй педагогічній діяльності?

Яременко Л. М.: Дякую за запитання! Як я вже сказав у доповіді, входження України до європейського освітнього простору має орієнтувати творчу молодь на розуміння мистецьких традицій західного зразка в умовах сучасної академічної мобільності студентів. Тому педагогічна спадщина Антоніо Сальєрі, першого ректора Віденської консерваторії, в контексті становлення європейської мистецької освіти є актуальною, зважаючи на те, що тоді відбувався процес становлення закладів вищої мистецької освіти саме західного зразка. Ми можемо й досі використовувати такі його принципи, як єдність виконавської і педагогічної творчості, поєднання індивідуальних занять із практичним керівництвом колективами, єдність логічного, драматичного та технічного начал.

Д. пед. н., професорка Матвєєва О.О.: Скажіть, будь ласка, які надбання є найбільш значущими з точки зору практичної реалізації з педагогічної спадщини АС? (Чи композиторсько-педагогічна школа, чи вокально- педагогічна). Поясніть чому?

Яременко Л. М.: Дякую за запитання! Ми вважаємо, що найбільш значущими з точки зору практичної реалізації з педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі є вокально-педагогічна школа, бо вона через Фортунату Франчетті потрапила в Україну і мала в нас своє продовження, ми знаємо таких відомих українських співачок, її учениць, як Юневич, Байкова, Дідик. А також велике значення мала педагогічна спадщина Антоніо Сальєрі як теоретика, який викладав у консерваторії всі теоретичні дисципліни і в такому вигляді вони практично існують по сьогоднішній день.

Викладачка кафедри музичного мистецтва та хореографії Кириченко О.А.: Скажіть, будь ласка, як потрапив до Сальєрі угорець Ференц Ліст? Якими дисциплінами Сальєрі займався з Лістом?

Яременко Л. М.: Дякую за запитання! Ференц Ліст – це останній учень А. Сальєрі. Як потрапив до Сальєрі Ференц Ліст – це дуже цікава історія. Адам Ліст, батько Ференца, думав спочатку обрати для свого сина Йоганна Непомука Гуммеля в якості викладача, проте той затребував за свої уроки такі великі гроші, що батько

відразу передумав. А Антоніо Сальєрі з ним займався безкоштовно, як і з усіма своїми талановитими учнями. Він вивчав із ним музичну теорію, вчив читати оркестрові партитури, аналізувати музичні твори, розуміти іноземні тексти та термінологію, а також правильно записувати власні твори. Ф. Лист швидко отримав особливе вміння читати оркестрові партитури і незабаром легко виконував на фортепіано, читаючи з нотного аркушу найскладніші твори його сучасників.

Народний артист України, доц. кафедри музичного мистецтва та хореографії Кириченко Ю.М.: Ви стверджуєте, що Сальєрі займався зі своїми учнями оркестрово-виконавською практикою. А як саме він нею з учнями займався?

Яременко Л. М.: Дякую за запитання! Наявність педагогічної практики в творчій спадщині Антоніо Сальєрі є безсумнівною. Це детальна робота над аріями з опер, що готувалися до постановки, постійна робота учня-вокаліста з хором, а майбутніх композиторів із симфонічним оркестром, що у межах занять А. Сальєрі практично виконувала функцію оперно-сценічної та оркестрово-виконавської практики. Тож витoki сучасних виробничих практик беруть свій початок у спадщині Антоніо Сальєрі.

Заслужений діяч мистецтв України, доц. кафедри музичного мистецтва та хореографії Крепак К.В. Скажіть, будь-ласка, Леоніде Михайловичу, як вам вдається поєднувати творчо-практичну діяльність із написанням дисертації?

Яременко Л. М.: Дякую за запитання! Мені в цьому плані якраз дуже допоміг образ Антоніо Сальєрі – музиканта, композитора, суспільно-громадського діяча, педагога. Він і опери писав, і здійснював власну режисуру при їхній постановці, й опікувався Товариством з організації концертів у підтримку вдів і сиріт для померлих музикантів, і викладав. Тому в його творчій діяльності поєднувалися всі складові компоненти – композиторська, організаторська й викладацька. Він може бути зразком для всіх творчих людей і починаючих учених.

Викладач кафедри музичного мистецтва та хореографії Христиченко Р. І. Скажіть будь-ласка, за якою школою Антоніо Сальєрі навчав своїх вокалістів?

Яременко Л. М.: Дякую за запитання! Антоніо Сальєрі навчав своїх вокалістів за французькою школою, бо на ті часи італійська школа *bell canto* ще остаточно не сформувалася. Нам відомо, що Антоніо Сальєрі використовував уроки Франсуа Куперена від простішого до найскладнішого, а також зручні фрагменти арій наставників А. Сальєрі – Ф.Л. Гасмана та К.В. Глюка, детально працював над аріями із своїх опер, що готувалися до постановки та здійснював постійну роботу учня-

вокаліста з хором у межах уроку. Це практично виконувало функцію оперно-сценічної практики.

К. пед. н., доцент Плохотнюк О. С. Скажіть, будь-ласка, пане Леоніде, ваша спеціальність – духові інструменти, то чому ви обрали таку тему дослідження, адже Антоніо Сальєрі більше вокаліст, ніж інструменталіст?

Яременко Л. М.: Дякую за запитання! Ви мабуть пам'ятаєте, що моя кваліфікаційна робота магістра була присвячена концерту для труби Й. Н. Гуммеля? А Й. Н. Гуммель був учнем Антоніо Сальєрі, тому ми з моїм науковим керівником вирішили обрати саме цю тему і коли я занурився в неї, то зрозумів, то зрозумів, що його педагогічна спадщина настільки багатогранна, що не може обмежитися тими дослідженнями, що є на сьогоднішній день, і як шкода, що більшості про Антоніо Сальєрі відомо лише те, що він отруїв В. А. Моцарта, хоча це неправда. Він дав справжню високопрофесійну підготовку цілій плеяді геніальних композиторів і виконавців ХІХ століття.

Викладачка кафедри музичного мистецтва та хореографії Острецова Т. О. Дайте відповідь на таке запитання: ми всі знаємо Бетховена не лише як композитора, а й як блискучого піаніста. Скажіть, будь ласка, чи займався з ним Сальєрі грою на фортепіано чи клавесині. І загалом, чому він його навчав? І ще питання: як склалися стосунки Сальєрі і Бетховена?

Яременко Л. М.: Дякую за запитання! Ні, Антоніо Сальєрі не займався з Л. Бетховеном грою на фортепіано. Він займався з ним у першу чергу італійською музичною текстологією, композицією, хоровим та оркестровим диригуванням. Проте, ми можемо припустити, що Антоніо Сальєрі міг показати йому певні технічні прийоми на клавесині, яким він володів. Що стосується відносин А. Сальєрі і Л. Бетховена, то ми знаємо, що в Л. Бетховена був складний характер, і він не зміг знайти спільної мови зі своїми попередніми викладачами, Й. Гайдном, зокрема. А Антоніо Сальєрі був дуже комунікабельною людиною і дотримувався правил індивідуального підходу до кожного свого учня. Правда, в А. Сальєрі Л. Бетховена були суперечки стосовно одночасного проведення концерту у Відні: А. Сальєрі проводив концерт у підтримку Товариства допомоги вдовам і сиротам померлих музикантів, а Л. Бетховен намагався переманити оркестрантів для виконання власних творів. Проте впродовж усього свого життя Л. Бетховен називав себе учнем А. Сальєрі і категорично заперечував його причетність до смерті В. А. Моцарта.

К. пед. н., доцентка, директорка навчально-наукового інституту культури і мистецтв Продан І. В. Скажіть, будь-ласка, пане Леоніде, сьогодні у Паризькій консерваторії окрім музичного є ще акторський факультет, дизайн та інші мистецькі факультети. А за каденції А. Сальєрі у Віденській консерваторії були інші факультети, які готували не лише музикантів?

Яременко Л. М.: Дякую за запитання! У часи ректорства А. Сальєрі у Віденській консерваторії були відділення: фортепіанне, композиторсько-теоретичне, струнно-смичкове та вокальне. Ніяких факультетів, з інших видів мистецтв у Віденській консерваторії у ті часи не було.

Викладач кафедри музичного мистецтва та хореографії Оріщенко А. В. Відомо, що концерт Гуммеля для труби з оркестром є показовим і водночас обов'язковим твором на багатьох конкурсах. Чи займався Сальєрі з Гуммелем грою на духових інструментах?

Яременко Л. М.: Дякую за запитання! Ні, А. Сальєрі з Й. Н. Гуммелем не займався грою на духових інструментах. Проте в А. Сальєрі з Й. Н. Гуммелем були дуже дружні стосунки, саме йому А. Сальєрі в одному зі своїх листів писав, що насувається нова епоха і музичне мистецтво зазнає докорінних змін. І ми можемо припустити, що Й. Н. Гуммель радився з А. Сальєрі стосовно написання свого концерту, а також показував йому клапанну трубу, винайдену А. Вайдінгером. І саме в творчості Й. Н. Гуммеля відбувся перехід із стилю класицизму до романтичного стилю. Про це свідчить співвідношення I-ї і II-ї частин цього концерту.

Викладач кафедри музичного мистецтва та хореографії Коровайний Б. Р. Серед педагогічних ідей Сальєрі ви виділяєте ідею виховання учнів на антично-героїчних творах. Але хіба ця ідея нова? Навіть Люллі в часи Людовика XIV в своїх балетах втілював цю ідею. То чому ви вважаєте, що ця ідея належить Сальєрі?

Яременко Л. М.: Дякую за запитання! Так, дійсно, ідея виховання учнів на антично-героїчних творах не є ідеєю, винайденою А. Сальєрі, бо вона відома ще з епохи Відродження. Проте, А. Сальєрі значно розвинув та обґрунтував цю ідею і першим практично втілював у своїй педагогічній практиці.

Викладачка кафедри музичного мистецтва та хореографії Мольдерф Т. М. Скажіть, будь-ласка, який із наукових підходів, використаних у вашому дослідженні, є генеральним?

Яременко Л. М.: Дякую за запитання! Ми вважаємо, що генеральним підходом в нашому дослідженні є ціннісний підхід, бо був необхідним при дослідженні

епістолярної спадщини учнів Антоніо Сальєрі та епістолярію продовжувачів його мистецької педагогічної школи, дав можливість виявити, як продовжувалися чи змінювалися ціннісні орієнтації його учнів у період досліджуваної епохи. Сприйняття складових педагогічної спадщини учнями маестро Сальєрі поділялося на кілька етапів: 1) дитяче чи юнацьке емоційне сприйняття навчання музичному мистецтву на емпіричному рівні; 2) усвідомлене сприйняття основ теорії і практики свого вчителя; 3) вміння трансформувати його педагогічні підходи за умов нових культурних вимог суспільства; 4) здатність використовувати складові педагогічної спадщини маестро Сальєрі в власній методиці викладання музичних дисциплін; 5) передача педагогічної школи Антоніо Сальєрі вже своїм учням, враховуючи і власний викладацький досвід.

К. мистецтвознавства, доцентка кафедри музичного мистецтва та хореографії Полянська Г. М. Скажіть, будь-ласка, на яких заняттях Антоніо Сальєрі використовував гетерофонію, що не представляла собою окремої дисципліни?

Яременко Л. М.: Антоніо Сальєрі використовував гетерофонію як прийом при роботі над кожним голосом в унісон в своїй вокально-хоровій школі, щоб голоси не звучали різномелодійно, бо сутність гетерофонії зводиться до того, що при виконанні однієї і тієї ж мелодії кількома голосами, які мають різний тембр, ця мелодія звучить фальшиво. Над чистотою відтворюваного звуку і злиттям голосів працювали ще в середньовічних церковних школах-метризах.

ВИСТУПИЛИ: науковий керівник: Цебрій Ірина Василівна, д. пед. н., проф., завідувачка кафедри музичного мистецтва та хореографії ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»; рецензенти: Ваховський Леонід Цезарович, – д. пед. н., професор, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»; Сбітнева Людмила Миколаївна – д. пед. н., професор, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Цебрій Ірина Василівна, д. пед. н., проф., завідувачка кафедри музичного мистецтва та хореографії ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»:

Здобувач третього (наукового) рівня вищої освіти Яременко Леонід Михайлович успішно виконав передбачені складники освітньо-наукової програми. *Освітній компонент* складався з 60 кредитів, 9 із яких складала викладацька практика.

Науковий компонент. Працюючи над дисертацією, Л. М. Яременко зарекомендував себе молодим науковцем, який знаходиться в постійному пошуку

джерел та наукової літератури, показав уміння їх аналізувати й узагальнювати, проявив хист донаукової концептуалізації та логічності у викладі теоретичного матеріалу, здатність робити власні висновки, своєчасно підтверджувати результати дослідження у фахових публікаціях і збірниках матеріалів конференцій різних рівнів, а також у підготовці монографії.

Дисертація здобувача Яременка Леоніда Михайловича присвячена комплексному дослідженню педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі в контексті становлення європейської мистецької освіти (кінець XVIII – перша половина XIX ст.).

У дисертації на достатньому рівні теоретичного узагальнення обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету і завдання, розкрито об'єкт, предмет і методи дослідження, схарактеризовано хронологічні межі наукового доробку, висвітлено зв'язок роботи з науковими планами й програмами, представлено джерельну базу, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, відображено форми апробації й упровадження результатів дослідження в практику. Здобувач аргументовано вирішив наукову проблему виявлення, обґрунтування та відтворення освітніх ідей Антоніо Сальєрі для сучасного етапу розвитку музичної освіти. Аналіз джерел і літератури (197 найменувань, *із них – 15 авторських, що відповідають вимогам апробації наукового дослідження*) та архівних справ (27) вимагав значної кількості наукових підходів, основними серед яких використані здобувачем є: історико-педагогічний, біографічний, ціннісний, парадигмальний, адаптивний, трансдисциплінарний, структурно-функціональний, культурологічний і герменевтичний підходи.

Наукова новизна дослідження Л.М. Яременка не викликає сумнів і в тому, що *вперше* визначено основні напрями вивчення педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі (педагогіко-біографічний, мистецько-педагогічний енциклопедичний, музикознавчий, музикознавчо-біографічний, музично-історичний) та наукові підходи вивчення проблеми (історико-педагогічний, біографічний, ціннісний, парадигмальний, адаптивний, трансдисциплінарний, структурно-функціональний, культурологічний і герменевтичний); проаналізовано трансформаційні зміни у вищій музичній освіті Європи від неаполітанських консерваторій до Віденської (підґрунтям послуговували європейські школи-метризи та спеціалізовані школи-притулки – консерваторії); з'ясовано вплив видатних учителів-музикантів (Ф.Л. Гассмана на К.В. Глюка) на формування педагогічної школи Антоніо Сальєрі; виділено етапи педагогічної діяльності Антоніо Сальєрі (композиторсько-педагогічний (1766–1788 рр.), приватно-

викладацький (1788 р. – 1813 рр.), консерваторсько-шкільний педагогічний (1813 – 1823 рр.); обґрунтовано педагогічні ідеї (взаємодія музики з літературними джерелами на текстовій основі, опора на вивчення художньо-літературних джерел на індивідуальних заняттях, виховання учнів на антично-героїчних творах, виховання музиканта, який розуміється в усіх жанрах мистецтва, театральнорежисерське начало в навчанні), основоположні принципи педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі (принцип поліпедагогіки, творчого взаємозв'язку композиторського мистецтва, виконавства та методики вивчення твору, єдності виконавської і педагогічної творчості, поєднання індивідуальних занять із практичним керівництвом колективами, єдності логічного, драматичного та технічного начал, поступовості та наступності у процесі навчання, природовідповідності, ґрунтовності, професійної спрямованості, «драматичності», відповідальності й самостійності, співтворчості, двомовності) та його благодійницьку діяльність (керівництво «Товариством з концертів на користь вдів і дітей-сиріт померлих музикантів»); доведено вплив композиторсько-педагогічної, вокально-педагогічної та музично-текстологічної спадщини Антоніо Сальєрі на розвиток європейської мистецької освіти наступних століть на прикладі педагогічної діяльності Маєстро з Л. Бетховеном, Й.Н. Гумеллем, Ф. Франчеїтті, Ф. Лістом.

Удосконалено уявлення про цілісну педагогічну спадщину Антоніо Сальєрі, що складалася з композиторсько-педагогічного, вокально-педагогічного та музично-текстологічного складників. Подальшого розвитку набули тлумачення понять «поліпедагогічний освітній принцип», «спадковість «лістовської музичної термінології», «трансформаційні зміни в музичній освіті ХІХ століття», положення про педагогічну спадщину Антоніо Сальєрі та її дієвість на сучасному етапі. До наукового обігу введено 27 маловідомих епістолярних і документальних джерел.

Основні результати дисертації упроваджено в освітній процес Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка № 1/142 від 31.05.2023 р.), Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 04/598 від 08.06.2023 р.), (Київського національного університету культури і мистецтв (довідка № 1164/02 від 25.05.2023 р.), Полтавської академії неперервної освіти імені М. В. Остроградського (довідка № 60 від 30.05.2023 р.), Павлоградської загальноосвітньої школи І – ІІІ ступенів №9 (довідка № 60-2 від 23.05.2023 р.), Диканської гімназії імені М. В. Гоголя (довідка № 815 від 22.05.2023 р.).

Основні положення дисертації оприлюднені на науково-практичних конференціях різних рівнів: *Міжнародній* – «International scientific and practical conference: Science, innovations and education: problems and prospects» (Japan, 2022); *Всеукраїнській з міжнародною участю* – «Трансформації вищої педагогічної освіти: світовий і український контекст» (Полтава, 2021), *Всеукраїнських* – «Мистецька освіта у міждисциплінарному вимірі» (Харків, 2022), «Мистецька освіта та естетичне виховання молоді» (Полтава, 2020, 2022), «Сучасні соціокультурні процеси: компетентісно-аксіологічний аспект» (Полтава, 2020, 2022),; «Мистецька освіта в контексті глобалізації та полікультурності (Полтава, 2023), *регіональних* – «Мистецька освіта та естетичне виховання молоді» (Полтава, 2021). Основні положення і результати дослідження відображено в 15 працях: із них – 2 навчальних посібника, 3 публікації у фахових виданнях, 1 публікація в зарубіжному виданні, 2 статті надруковані в наукометричних виданнях, 1 – в іноземному виданні, 8 публікацій у збірниках матеріалів конференцій різних рівнів..

Отже, у дисертаційній роботі розв'язано наукову проблему виявлення складових педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі в контексті становлення європейської мистецької освіти (кінець XVIII – перша половина XIX ст.), Якість запропонованих ним наукових висновків визначається їхньою коректністю, обґрунтованістю й аргументованістю, а також академічною культурою та доброчесністю здобувача.

Таким чином, дисертація Л. Н. Яременка є самостійним і завершеним науковим дослідженням, яке відповідає спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка та може бути рекомендовано до захисту.

Рецензент – Ваховський Леонід Цезаревич, д. пед.н., професор, ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»:

Кардинальні суспільно-політичні зміни в Україні, реформування освітньої галузі безпосередньо пов'язані з орієнтацією на такі фундаментальні принципи як антропоцентризм, гуманізм, розвиток громадянських цінностей та ключових компетентностей особистості. З огляду на важливість окреслених орієнтацій, актуальним є пошук інноваційних джерел їх реалізації. Одним із таких ментальних ресурсів, безсумнівно, є зарубіжний історико-педагогічний досвід загалом та становлення європейської мистецької освіти (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). З огляду на вищезазначене дисертаційне дослідження Л. Яременка, в якому

розглядається педагогічна спадщина Антоніо Сальєрі в контексті становлення європейської мистецької освіти, є **актуальним**.

Важливо відзначити, що дисертація є складником комплексної науково-дослідної теми кафедри музичного мистецтва та хореографії ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» - «Музичне мистецтво сучасності: історичний, теоретичний та практичний вектори дослідження» (державний реєстраційний номер: 0119U100598).

Репрезентативною є **джерельна база дослідження**, основу якої складають автентичні джерела. Зокрема автором опрацьовано ««Листи Н. Паганіні до Муціо Клементі», «Листи Л. Бетховена», «Листи Рени Шерешевської до Люки Дебарга», «Лист Антоніо Сальєрі до нащадків», «Листи В. Гете до Шарлотти фон Штайн», «Щоденник Бетховена. 1812-1818 рр.», «Щоденник» Франца Шуберта, «Архіви генеалогічних досліджень» тощо; до наукового обігу введено архівні документи, зокрема архівні справи (12) Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (ф. 4, 219, 326, 230, 443, 616, 773, 822, 1120, 1136), а також статті з Інтернет-архіву старих газет (14) («Нове українське слово», «Лубенський вісник», «Шляхи мистецтва», «Глобус», «Вечірній Київ»., що містять відомості про Антоніо Сальєрі та його учнів в означений період.

Безперечною є **наукова новизна** дослідження, оскільки в ньому *вперше*: визначено наукові підходи та основні напрями дослідження педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі; проаналізовано трансформаційні зміни в музичній освіті Європи від неаполітанських консерваторій до Віденської (XVI – XIX ст; з'ясовано вплив видатних учителів-музикантів на формування педагогічної школи Антоніо Сальєрі; виділено етапи педагогічної діяльності Антоніо Сальєрі; обґрунтовано п'ять педагогічних ідей Антоніо Сальєрі, виділено основоположні принципи його педагогічної спадщини, схарактеризовано благодійницьку діяльність та проаналізовано види виробничої практики – оперно-сценічної та оркестрово-виконавської; показано розвиток педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі в діяльності його учнів і послідовників.

Не викликає сумнівів і **практичне значення** одержаних результатів. Наукові положення дослідження слугуватимуть для подальших історико-педагогічних наукових студій, для підготовки підручників, навчально-методичних посібників, довідково-енциклопедичних, бібліографічних, мистецьких і навчально-методичних видань.

Матеріали дисертації можуть бути використані закладами педагогічної освіти та післядипломної педагогічної підготовки вчителів під час вивчення курсів теорії та історії педагогіки, історії української науки, для розробки, вдосконалення й розширення змісту навчальних спецкурсів і спецсемінарів.

Матеріали дослідження покладено в основу посібників «Педагогічна школа Антоніо Сальєрі» та «Спадкоємці школи Антоніо Сальєрі в європейському педагогічному дискурсі», дисертантом також розроблено методичні рекомендації, які можна використовувати у процесі фахової підготовки здобувачів освіти педагогічних, мистецьких і культурологічних спеціальностей в закладах вищої освіти, в системі післядипломної педагогічної освіти.

Обґрунтовані в дисертації результати **впроваджено** в освітній процес Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка № 1/142 від 31.05.2023 р.), Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 04/598 від 08.06.2023 р.), (Київського національного університету культури і мистецтв (довідка № 1164/02 від 25.05.2023 р.), Полтавської академії неперервної освіти імені М. В. Остроградського (довідка № 60 від 30.05.2023 р.), Павлоградської загальноосвітньої школи I – III ступенів №9 (довідка № 60-2 від 23.05.2023 р.), Диканської гімназії імені М. В. Гоголя (довідка № 815 від 22.05.2023 р.).

Аналіз тексту дисертації Л.М. Яременка та змісту публікацій дисертанта дають змогу дійти висновку про **наукову достовірність** викладених авторкою результатів.

Дисертантом опрацьовано значний масив наукових джерел (197 найменувань і 27 архівних джерел), на підставі розгляду яких сформульовано власне бачення досліджуваної проблеми.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною методологічною базою (історико-педагогічний, антропологічний, біографічний, ціннісний (аксіологічний), адаптивний, мікроструктурний, квалітативний, кількісний, трансдисциплінарний, структурно-функціональний, культурологічний, герменевтичний підходи), ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і загалом не викликає сумніву.

Основний зміст і результати дослідження відбито в 15 публікаціях, із них: 3 статті у наукових фахових виданнях України, 1 – у закордонному виданні.

На основі аналізу змісту публікацій Л.М. Яременка можна констатувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи, у друкованих працях викладено достатньо повно.

Дисертаційна робота Л.М. Яременка за своїм змістом і формою є завершеним самостійним дослідженням.

У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі **зауваження та побажання дискусійного характеру**:

1. На нашу думку, не зовсім вдало сформульовано мету дослідження, оскільки вона не в повній мірі співвідноситься з отриманими результатами. У меті бажано було б зафіксувати ключові слова, що стосуються історичної динаміки досліджуваного явища (особливості, тенденції, етапи тощо).

2. У дисертації проаналізовано наукові праці, в яких відображено погляди та педагогічну діяльність А. Сальєрі, тобто здійснено історіографічний аналіз проблеми. Вважаємо, що публікації, присвячені педагогічній спадщині видатного музиканта й педагога, доцільно було б розглянути не лише за предметним, а й за хронологічним принципом. Це дало б змогу не тільки з'ясувати напрями її наукового вивчення, а й встановити, як історично змінювалось інтерпретації та оцінки дослідників у різні історичні періоди стосовно здобутків А. Сальєрі.

3. Автором обґрунтовано три етапи педагогічної діяльності А Сальєрі на основі, як підкреслюється, «застосування низки критеріїв»: історико-географічного, когнітивного, комунікаційного, мотиваційно-ціннісного, рефлексивного. Означені критерії надзвичайно складно реалізувати як підставу для періодизації. Більш коректно, на нашу думку, їх розглядати як своєрідне мірило оцінки діяльності педагога на кожному з виокремлених етапів.

4. Невиправдано складним і дещо еклектичним є методологічний проект дослідження, у складі якого аж 13 наукових підходів. Пізнавальний потенціал більшості з них неможливо використати для вирішення поставлених дослідницьких завдань, і тому ці підходи у деякій мірі виглядають як декларація.

5. Дисертант глибоко розкрив позитивні моменти розвитку музичної освіти у європейській освітній системі межі епохи Відродження й Просвітництва. Вважаємо, у дослідженні варто було б детальніше зупинитися на аналізі суперечностей її становлення, що підсилило б критичний підхід автора до студіювання історико-педагогічних явищ.

Висловлені зауваження і побажання не є принциповими для загальної позитивної оцінки дисертації. На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що дисертаційна робота відповідає нормативним вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06.03.2019 р. (зі змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України, № 40 від 12.01 2017 р., а її автор Л.М. Яременко заслуговує рекомендації щодо проведення процедури захисту на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка, за спеціальністю – 011 Освітні, педагогічні науки.

Відповіді Л.М. Яременка на зауваження рецензента:

Ми дуже вдячні нашому рецензенту, доктору педагогічних наук, професору Ваховському Леоніду Цезаровичу за увагу до нашого дисертаційного дослідження і висловлені зауваження, дозволяйте відповісти:

Щодо першого зауваження, що не зовсім вдало сформульовано мету дослідження, оскільки вона не в повній мірі співвідноситься з отриманими результатами. У меті бажано було б зафіксувати ключові слова, що стосуються історичної динаміки досліджуваного явища (особливості, тенденції, етапи тощо), ми погоджуємося з цим зауваженням і переосмислимо формулювання мети дослідження;

Стосовно другого зауваження нашого шановного опонента, що в історіографічному аналізі проблеми публікації, присвячені педагогічній спадщині видатного музиканта й педагога, доцільно було б розглянути не лише за предметним, а й за хронологічним принципом, що дало б змогу встановити, як історично змінювалось інтерпретації та оцінки дослідників у різні історичні періоди стосовно здобутків А. Сальєрі, ми частково погоджуємося, і в середині кожного напрямку впорядкуємо публікації за хронологічним принципом.

Щодо третього зауваження, що автором обґрунтовано три етапи педагогічної діяльності А Сальєрі на основі, як підкреслюється, «застосування низки критеріїв»: історико-географічного, когнітивного, комунікаційного, мотиваційно-ціннісного, рефлексивного, а зазначені критерії надзвичайно складно реалізувати як підставу для періодизації. Більш коректно, на нашу думку, їх розглядати як своєрідне мірило оцінки діяльності педагога на кожному з виокремлених етапів, дозволяйте пояснити, що в усіх останніх історико-педагогічних дослідженнях, які ми вивчали, для виділення етапів обиралися критерії, що допомогли нам визначити, як в межах

кожного етапу змінювалася вмотивованість педагогічної роботи Сальєрі, а разом із цим і ціннісні орієнтири, наскільки підвищувалася його комунікабельність, наскільки вимальовувався особистісний підхід до кожного учня. Що стосується когнітивного підходу, то ми його приберемо.

Стосовно четвертого зауваження, що невиправдано складним є методологічний проект дослідження, у складі якого 13 наукових підходів, а пізнавальний потенціал більшості з них неможливо використати для вирішення поставлених дослідницьких завдань, і тому ці підходи у деякій мірі виглядають як декларація, ми погоджуємося з цим зауваженням залишимо лише необхідні наукові підходи.

Стосовно останнього зауваження, що дисертант глибоко розкрив позитивні моменти розвитку музичної освіти у європейській освітній системі межі епохи Відродження й Просвітництва. Вважаємо, у дослідженні варто було б детальніше зупинитися на аналізі суперечностей її становлення, що підсилило б критичний підхід автора до студіювання історико-педагогічних явищ, ми погоджуємося із цим зауваженням і розкриємо ті протиріччя, які виникали в досліджувану епоху між церковними школами-метризами, цеховими майстрами й керівництвом перших консерваторій.

Дозвольте ще раз подякувати доктору педагогічних наук, професору Ваховському Леоніду Цезаровичу за глибокий аналіз нашого і дозвольте запевнити, що всі зауваження ми врахуємо в нашій подальшій науковій роботі.

Рецензент – Сбітнєва Людмила Миколаївна, к. пед. н., доцентка, ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»:

Сучасний стан національної системи освіти та реалії розвитку українського суспільства вимагають пильної уваги до питань духовного розвитку особистості. Саме музичне мистецтво сприяє формуванню художньо-естетичної культури особистості, розширює горизонти світосприйняття та світобачення, створює образи естетичної та художньої картини світу. Сучасна музична освіта України сьогодні переживає трансформаційні зміни. Значна увага приділяється виявленню «світоглядних і громадянських якостей» майбутнього фахівця та передачі молодому поколінню кращих традицій минулого, особливого значення набуває інтенсивний пошук визначних «постатей минулого» в мистецькій освіті, розуміння специфіки «консерваторського феномену» XIX століття. Вхідження України до європейського

освітнього простору має орієнтувати творчу молодь на розуміння мистецьких традицій західного зразка в умовах сучасної академічної мобільності.

Таким чином, питання розвитку музичної освіти в інших країнах в різні історичні періоди викликають у фахівців значний інтерес. Особливу увагу викликає розвиток музичної освіти у Відні в кінці XVIII-на початку XIX століть, коли розпочався процес становлення та розвитку європейської вищої мистецької освіти. І Антоніо Сальєрі, перший ректор Віденської консерваторії є яскравим представником цієї епохи.

У цьому аспекті дослідження педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі є актуальним, вважаємо, що педагогічна спадщина великого австрійсько-італійського композитора досліджена недостатньо..

Дисертаційне дослідження Яременко Л.М. присвячене педагогічній спадщині Антоніо Сальєрі в контексті становлення європейської мистецької освіти (кінець XVIII – перша половина XIX ст.).

Яременко Л.М. дотримувався вимог до викладу і оформлення дисертації, що дало змогу побудувати логічну структуру дослідження, висвітлити усі аспекти представленої проблеми. У дослідженні ґрунтовно розкрито категоріально-понятійний апарат. Застосовані автором методи: ретроспективний, термінологічної селекції, реконструкції, хронологічний, бібліографічний, джерелознавчої критики, змістовно-порівняльний дали змогу досліднику не тільки простежити спадщину Антоніо Сальєрі, а й з'ясувати взаємозв'язок між педагогічними напрацюваннями Сальєрі та педагогічною спадщиною його учнів; уточнити окремі музичні терміни; відтворити події епохи на рубежі XVIII – XIX століть у межах предмета дослідження; дослідити музично-освітній процес у роботі європейських консерваторій; охарактеризувати життєвий та творчий шлях композитора і викладача; вивчити епістолярні джерела, нотні стародруки, мемуари тощо; перевірити достовірність інформації на основі порівняння наукових статей і праць.

У першому розділі *«Теоретичні засади дослідження педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі»* автором визначено наукові підходи до вивчення педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі та місце спадщини в європейській мистецькій освіті кінця XVIII – першої половини XIX ст. Виділено основні напрями дослідження його творчості та простежено трансформаційні зміни у вищій музичній освіті країн Західної Європи.

Узагальнення наукових джерел приводить дисертанта до висновків про те, що Віденська консерваторія стала своєрідним «золотим містком» із середньовічної музичної освіти в Новий час і зайняла «центрове становище» у Європі. Дисертант наголошує, що Віденська консерваторія також дала поштовх в музично-інтелектуальному розвитку для інших європейських закладів музичної освіти.

Завдяки глибокому аналізу досліджуваних джерел дисертантом з'ясовано передумови виникнення й три шляхи формування в кожній із означених країн вищої музичної освіти консерваторського напрямку. Автор наголошує, що саме завдяки наполегливій і творчій діяльності першого ректора Віденської консерваторії Антоніо Сальєрі, його вмінню відшукувати й відшліфовувати таланти, завдяки його педагогічній школі з неї вийшли всесвітньо відомі композитори, геніальні інструменталісти-виконавці і вокалісти, а також талановиті викладачі-методисти.

У другому розділі *«Формування школи Антоніо Сальєрі та її змістове наповнення»* дисертантом Яременко Л.М. досліджується вплив видатних учителів-музикантів Флоріана Леопольда Гассмана та Крістофа Віллібальда Глюка на формування педагогічної школи Антоніо Сальєрі. Виділено етапи його педагогічної діяльності та критерії для їхнього виокремлення, з'ясовано педагогічні ідеї, основоположні принципи (принцип поліпедагогіки, творчого взаємозв'язку композиторського мистецтва, виконавства та методики вивчення твору, єдності виконавської і педагогічної творчості, поєднання індивідуальних занять із практичним керівництвом колективами, єдності логічного, драматичного та технічного начал, поступовості та наступності у процесі навчання, природовідповідності, ґрунтовності, професійної спрямованості, «драматичності», відповідальності й самостійності, співтворчості, двомовності) в педагогічній школі Антоніо Сальєрі. Показано поліпедагогічний принцип навчання Антоніо Сальєрі та порівняно його із сучасним розумінням поліпедагогічної дійсності. Також виділено напрями благодійницької діяльності.

Багато в чому завдяки педагогічній школі Антоніо Сальєрі та його педагогічним принципам, як стверджує автор, світ отримав таких геніальних представників музичного мистецтва, як Людвіг Бетховен, Франц Шуберт, Ференц Ліст, Ігнац Мошелес; видатних співачок свого часу Катаріну Кавальєрі, Анну Мільдер-Хаунтман, Фортунату Франчетті, Амалію Хенель та інших.

У третьому розділі *«Педагогічна спадщина Антоніо Сальєрі в європейському просторі та освіті XIX ст.»* дисертантом досліджено педагогічну

спадщину Антоніо Сальєрі в європейському просторі в контексті становлення мистецької педагогіки через його найвидатніших учнів. Відтворено творчий портрет Йоганна Непомука Гуммеля в контексті педагогічної школи Антоніо Сальєрі; з'ясовано засади вокально-педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі через творчість Фортунати Франчетті; виявлено основи композиторсько-педагогічної школи Антоніо Сальєрі через щоденник Людвіга Бетховена; показано використання «сальєрівської» музичної термінології в педагогічній і композиторській діяльності Ференца Ліста. Яременко Л.М доводить, що Антоніо Сальєрі залишив після себе не лише величезну музичну спадщину, а й значну кількість учнів, серед яких можна назвати таких знаменитих композиторів та музикантів, як Людвіг ван Бетховен, Ференц Ліст, Франц Шуберт, Карл Черні, Луїджі Керубіні, Ян Непомук Гуммель, Джакомо Мейєрбер, Ігнац Мошелес, Франц Ксавер Зюсмайр, Йозеф Вайгль, Петер фон Вінтер та, нарешті, молодший син Моцарта Франц Ксавер Вольфганг Моцарт. Саме з його педагогічної школи вийшли знамениті «примадонни» оперної сцени Катаріна Кавальєрі (перша Констанца, Анна Мільдер-Хауптман, Анна Краус-Враніцкі, Катаріна Вальбах, Амалія Хенель, Фортуната Франчетті, творчість якої була проаналізована, та багато інших.

Проаналізований внесок його учнів у європейську музичну педагогіку (інструментально-композиторський напрям) Йоганна Непомука Гуммеля, (вокально-педагогічний) через творчість співачки Фортунати Франчетті, композиторсько-педагогічний через щоденник Людвіга Бетховена; мовно-теоретичний через використання «сальєрівської» музичної термінології в педагогічній і композиторській діяльності Ференца Ліста.

Дослідник впевнений, що педагогічна постать Антоніо Сальєрі була незаслужено знеціненою після виходу друком маленької трагедії О.С. Пушкіна «Моцарт і Сальєрі» та драми П. Шафера «Амадей». І тих, хто вивчав зарубіжну музичну літературу, певною мірою було незрозуміло, чому юний Л. Бетховен віддав перевагу А. Сальєрі, а не Й. Гайдну для індивідуальних занять. А. Сальєрі дійсно був з талановитим композитором, активним суспільно-громадським діячем, першим ректором найзаангажованішої в XIX столітті європейської консерваторії і безкорисливим геніальним педагогом для найгеніальніших учнів.

Сьогодні мистецька школа Антоніо Сальєрі продовжує удосконалюватися, розвиватися й еволюціонувати через його учнів у багатьох поколіннях, не перестає перебувати в постійній генезі не лише в країнах Європи, а й усього світу.

Узагальнюючи аналіз розділів дисертації, зазначимо, що безперечною заслугою дисертанта є визначення наукових підходів та основних напрямів дослідження педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі; здійснення аналізу трансформаційних змін у вищій музичній освіті Європи від неаполітанських консерваторій до Віденської (XVI – XIX ст.); з'ясування впливу видатних учителів-музикантів на формування педагогічної школи Антоніо Сальєрі. Доведено, що його наставники – Флоріан Леопольд Гассман і Крістоф Віллібальд Глюк – без сумніву визначили творчу долю А. Сальєрі. Робота завершується розгорнутими й структурованими висновками, що відповідають поставленим завданням, є послідовними та відображають усі аспекти проведеного наукового пошуку; виділено етапи педагогічної діяльності Антоніо Сальєрі та критерії для їхнього виокремлення; обґрунтовано педагогічні ідеї та виділено основоположні принципи педагогічної спадщини; показано розвиток педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі в діяльності його учнів і послідовників.

Обґрунтованість наукових положень, їх достовірність та новизна дисертаційного дослідження Яременко Л.М. зумовлені логікою викладу матеріалу та акцентуванням уваги на питаннях педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі.

Беззаперечними перевагами дисертаційної роботи можна визнати наступне:

1. Чітко визначені об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, а також широка апробація його матеріалів на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях.

2. Значна інформаційна насиченість дослідження, що повноцінно віддзеркалюється у змісті дисертації, відповідних розділах та висновках.

3. Результати дослідження можна використати у наукових працях проблемного, синтетичного та узагальнюючого характеру.

4. Широка практична значущість дослідження зумовлена невід'ємною єдністю теорії і практики музично-педагогічно освітньої діяльності мистецтвознавчих закладів.

Високий рівень дисертаційної роботи, осмисленість її завдань та ґрунтовність проведеного дослідження забезпечує ґрунтовна джерельна база дослідження, яка охоплює 223 позиції (з них 25 архівні матеріали та 113 джерел іноземними мовами). Обсяг проведеної пошукової роботи, глибина аналізу різноманітних джерел засвідчують достовірність отриманих автором результатів дисертації та вірогідність її наукових висновків та рекомендацій.

Підкреслимо також і той очевидний факт, що результати опанованого дослідження знайшли широке публічне висвітлення: Яременко Л.М. опубліковано 15 наукових і навчально-методичних праць. Публікації автора відображають основний зміст та положення дисертації.

Високо оцінюючи наукове та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Яременко Л.М., вважаємо за доцільне у дискусійному плані висловити такі думки, а саме:

1. У другому параграфі першого розділу, на наш погляд, слід було б ширше описати історію розвитку італійського музичного мистецтва та італійської опери з кінця XVI століття, з періоду пізнього Відродження в епоху Ренесансу – час культурного і художнього підйому в Італії, коли почали створюватися музичні академії, професійні музичні заклади – консерваторії. Народження опери було підготовлено усім розвитком італійської музичної культури, а Неаполь став оперним центром не тільки Італії, але й всієї Західної Європи і впливав на становлення та розвиток творчості талановитих музикантів. Італія манила до себе композиторів, музикантів, співаків із інших країн. Багато з них завершували в Італії свою освіту. Серед центрів музичної професійної освіти виділялась Болонська філармонічна академія). Вважаємо, що на розвиток творчої особистості Антоніо Сальєрі, який зростав в Італії, музична культура тієї епохи значно вплинула.

2. У другому розділі визначено основоположні принципи педагогічної школи Антоніо Сальєрі. Є важливим той факт, що деякі з його принципів знайшли своє подовження в сучасній музичній педагогіці. На наш погляд, можна було б поєднати принцип 2 (принцип творчого взаємозв'язку композиторського мистецтва, виконавства та методики вивчення твору) з принципом 3 (принцип єдності виконавської і педагогічної творчості).

3. У дисертації дисертант не виділяє методи, якими користувався Маєстро. Вважаємо, що їх можна було б визначити і описати, адже вони витікають з принципів педагогічної школи Антоніо Сальєрі.

4. Значна увага в дисертаційній роботі приділяється питанням, пов'язаним з підготовкою вокалістів. Вважаємо, що можна було б більше увага приділити і підготовці інструменталістів у педагогічній школі Маєстро. Вважаємо, що доцільним було б автору дисертації надати більш ширшу інформацію щодо відбору виконавцям художнього репертуару.

5. Відомо, що в ті роки творчо працював відомий український композитор Д. Бортнянський, в творчості якого вагоме місце також займала церковна музика. Д. Бортнянський Д. Березовський (обидва отримала європейську музичну освіту) і А. Ведель – яскраві представники «золотої доби» української музики. Вони створили твори, які увійшли у скарбницю світової хорової музики. Чи можемо ми виявити якісь аналогії в музично-педагогічній творчості А. Сальєрі та Д. Бортнянського?

Висловлені зауваження, однак, не знижують наукової цінності та значення проведеного дисертантом обсягу роботи у теоретичному й практичному вимірах і його висвітлення в дисертаційній праці та в публікаціях.

Отже, вважаємо, що дисертація Яременко Л.М. «Педагогічна спадщина Антоніо Сальєрі в контексті становлення європейської мистецької освіти (кінець XVIII - перша половина XIX ст.)» є самостійним, завершеним дослідженням актуальної проблеми, що становить теоретичний інтерес і має практичне значення. Дослідження відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а її автор Яременко Леонід Михайлович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії.

Відповіді Л.М. Яременка на зауваження рецензента:

Ми дуже вдячні доктору педагогічних наук, професору кафедри музичного мистецтва та хореографії Сбітнєвій Людмилі Миколаївні за увагу до нашого дисертаційного дослідження і висловлені зауваження, дозволяйте відповісти:

Щодо першого зауваження, що в другому параграфі першого розділу, слід було б ширше описати історію розвитку італійського музичного мистецтва та італійської опери з кінця XVI століття, з періоду пізнього Відродження в епоху Ренесансу, зокрема звернути увагу на діяльність Болонської філармонічної академії, ми погоджуємося з цим зауваженням, бо дійсно більше зосередили свою увагу на неаполітанських консерваторіях, але ми більше намагалися показати сам процес еволюційних змін від закладів музичної освіти, які практично представляли собою музичну школу до виникнення центрального європейського закладу освіти, спроможного конкурувати з університетами – Віденської консерваторії.

Відносно другого зауваження, що в дисертації дисертант не виділяє методи, якими користувався Маестро. Вважаємо, що їх можна було б визначити і описати, адже вони витікають з принципів педагогічної школи Антоніо Сальєрі, дозволяйте пояснити, що ми розглядали принцип як правило, що виникло в результаті об'єктивно

осмисленого педагогічного досвіду Антоніо Сальєрі, а ось саме методів як найдоцільніших шляхів досягнення мети на занятті, ми не змогли виділити з жодних документів тієї епохи – листів, щоденників і мемуарів.

Стосовно зауваження, що значна увага в дисертаційній роботі приділяється питанням, пов'язаним з підготовкою вокалістів, а можна було б більше уваги приділити і підготовці інструменталістів у педагогічній школі Маєстро та надати більш ширшу інформацію щодо відбору виконавцям художнього репертуару, дозвольте уточнити, що А. Сальєрі практично не давав уроків інструменталістам. На своєму другому приватно-викладацькому етапі педагогічної діяльності (1788-1813 рр.) він віддавав перевагу вокалістам, до готував їх до виконання власних опер. Виняток склали лише Гуммель і Бетховен, з якими він займався композицією, оркестровим і хоровим диригуванням, італійською текстологією і трохи контрапунктом. На останньому консерваторсько-шкільному педагогічному етапі (1813 – 1823 рр.) Маєстро викладав всі теоретичні дисципліни.

Стосовно останнього зауваження, чи можемо ми виявити якісь аналогії в музично-педагогічній творчості А. Сальєрі та Д. Бортнянського, адже Дмитро Бортнянський і Максим Березовський отримали європейську музичну освіту, то в нашій роботі ми не проводили таких паралелей, але переконані, що обох вітчизняних композиторів із Сальєрі об'єднувала робота з хором, бо і сама Віденська консерваторія виникла на основі віденської вокально-хорової школи, яку очолював А. Сальєрі.

Дозвольте ще раз подякувати доктору педагогічних наук, професору кафедри музичного мистецтва та хореографії Сбітнєвій Людмилі Миколаївні і запевнити, що всі зауваження ми врахуємо в нашій подальшій науковій роботі.

НАУКОВА ДИСКУСІЯ:

Доцентка Полянська Г.М. Ще на початку ХХ століття було висловлено думку про те, що дійсно наукові відкриття виникають саме на перетині наук. дослідження Яременка Леоніда Михайловича якраз і є таким дослідженням, що є на перетині педагогіки, мистецтвознавства, музикознавства та культурології. Це самостійне й завершене дослідження. Необхідно лише врахувати зауваження й побажання рецензентів і внести відповідні поправки. У цілому дослідження відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а її автор Яременко Леонід

Михайлович заслуговує рекомендації кафедрою до захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Доцент Головашич Е.А. Я думаю, що робота дуже змістовна й актуальна на часі й у контексті того, що сучасний підхід до освіти має серйозну проблему: справді студенти на сьогоднішній момент можуть отримати освіту загальну освіту отримати, а предметно заглиблену, а тим більше – якісну музичну важко в силу останніх подій в Україні. Ми зараз здійснюємо пошук в Інтернеті, спілкуємося через ZOOM, але наскільки ці знання будуть ефективними невідомо й нам справді потрібна та людина, котра допоможе легше й швидше пристосувати знання, кристалізувати їх, відібрати, що потрібно, а що ні, й відгородити дійсно знання від непотрібного бруду, що є в соціальних мережах, відкинути те, що заважає особистості здобувача вищої освіти розвиватися. Моя порада Леоніду Михайловичу, коли він веде мову про освіту й виховання, ширше показати все нове й оригінальне, що було педагогічній спадщині Антоніо Сальєрі, наголосити на тому, що ми сьогодні забули взяти із його педагогічної школи, і провести аналогії із сучасними мистецько-педагогічними школами. Приємно, що дисертація виконана музикантом-практиком і я підтримую її щодо рекомендації кафедрою до захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Викладач Кириченко О. А. По-перше, ми побачили з відповідей Леоніда Михайловича, що він нестандартно мислить і намагається самостійно свою думку до нас донести. Мені приємно, що він обрав тематику історико-педагогічну, при цьому він не порвав зв'язки з першою базовою освітою. З іншого боку, тема настільки є актуальною, щоб у ході вирішення її завдань музикознавство й мистецтвознавство перетиналися з історією та педагогікою і ми брали цей позитивний досвід для себе. Робота дійсно проведена велика, я вам бажаю відшліфувати вашу роботу до подальшого захисту. Звичайно, успіхів вам і продовження наукової роботи.

Доцент Плохотнюк О. С. Я як споглядач сьогоднішнього фахового семінару маю сказати кілька слів, бо Леоніда Михайловича я пам'ятаю ще студентом, який навчався в нашому університеті і в мене за фахом, був дуже відповідальним, спрямованим на творчий пошук. Приємно, що такі студенти стають артистами Національної філармонії України й досягають наукових результатів. Я буду підтримувати цю роботу і вважаю, що ми сьогодні дійсно можемо тим пишатися, що в нашому університеті студент проходить шлях від бакалавра через магістра й до майбутнього доктора філософії – тобто повний завершений цикл освіти. Я вважаю,

що здобувач молодий і перспективний і обов'язково захистить дисертацію на високому рівні.

Доцент Крепак К. В. Кілька слів від себе. Дійсно, творчий пошук автора дослідження, підкріплений пошуком архівних джерел, аналітикою і поєднанням із педагогікою – це дуже цікаво. Тому, Леоніде Михайловичу, я бажаю вам успіхів і хочу привітати Ірину Василівну з тим, що її наукова школа діє й розвивається і знаходить своє продовження в учнях. Бажаю вам успіхів і всього найкращого.

Доцентка Полянська Г.М. Леоніде Михайловичу, ви маєте прислухатися до зауважень рецензентів і всі їх використати в доопрацюванні над роботою. Ви маєте довести, що сучасній Україні потрібні такі роботи для культурного виховання молоді. Вони є важливими не лише для формування особистості, але й для людства в цілому. Робота зроблена титанічна, але ще треба її вдосконалити, щоб вона стала ідеальною.

ВИСТУПИЛИ: голова засідання к. мистецтвознавства, доц. Полянська Г. М., яка рекомендувала для розгляду та захисту Яременка Леоніда Михайловича на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді.

За результатами обговорення запропонувати до складу спеціалізованої разової ради:

Кандидатуру Бутенко Людмили Леонідівни, д. пед. н., професорки, професора кафедри педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти для обрання **головою** разової спеціалізованої вченої ради, яка відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. № 44;

Офіційними опонентами:

Сташевську Інну Олегівну, д.пед.н., професорки, проректорки з навчальної роботи Харківської державної академії культури, спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, яка відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 і «Порядку присудження ступеня доктора філософії»

та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. № 44;

Матвєєву Ольгу Олександрівну д. пед. н., професорки, професорки кафедри музичного мистецтва Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, яка відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. № 44.

ВИСНОВОК

**фахового семінару кафедри музичного мистецтва та хореографії
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації**

**«Педагогічна спадщина Антоніо Сальєрі в контексті становлення
європейської мистецької освіти (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)»
здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії
Яременка Леоніда Михайловича
за спеціальністю 011 – освітні, педагогічні науки**

1. Актуальність теми та її зв'язок із планами наукових робіт установи.

Згідно із Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.) де «Освітньо-творчий рівень вищої освіти передбачає оволодіння методологією мистецької та мистецько-педагогічної діяльності...» і значна увага приділяється виявленню «світоглядних і громадянських якостей» майбутнього фахівця та передачі молодому поколінню кращих традицій минулого, особливого значення набуває інтенсивний пошук визначних «постатей минулого» в мистецькій освіті, розуміння специфіки «консерваторського феномену» XIX століття. Вхідження України до європейського освітнього простору має орієнтувати творчу молодь на розуміння мистецьких традицій західного зразка в умовах сучасної академічної мобільності.

Дисертація виконана в межах теми «Музичне мистецтво сучасності: історичний, теоретичний та практичний вектори дослідження» (державний

реєстраційний номер: 0119U100598) науково-дослідної роботи кафедри музичного мистецтва та хореографії ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Тему дисертаційної праці затверджено вченою радою Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 4 від 26.11.2021 р.)

2. Особиста участь автора в отриманні конкретних наукових результатів, викладених в дисертації.

Дисертація є завершеною науковою працею, виконаною особисто дисертантом у вигляді спеціально підготовленого рукопису, що містить нові наукові положення та висновки, сукупність яких кваліфікується як вагомий внесок у розвиток теорії і методики мистецько-педагогічної освіти України. Основні результати дисертаційної роботи одержано автором самостійно.

3. Ступень обґрунтованості і достовірності наукових положень і рекомендацій.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується належною методологічною базою (історико-педагогічний, антропологічний, біографічний, ціннісний, адаптивний, мікроструктурний, квалітативний, кількісний, трансдисциплінарний, структурно-функціональний, культурологічний, герменевтичний підходи), ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і загалом не викликає сумніву.

4. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* визначено основні напрями вивчення педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі (педагогіко-біографічний, мистецько-педагогічний енциклопедичний, музикознавчий, музикознавчо-біографічний, музично-історичний) та наукові підходи вивчення проблеми (історико-педагогічний, антропологічний, біографічний, ціннісний (аксіологічний), адаптивний, мікроструктурний, квалітативний, кількісний, трансдисциплінарний, структурно-функціональний, культурологічний, герменевтичний і полікритеріальний); проаналізовано трансформаційні зміни у вищій музичній освіті Європи від неаполітанських консерваторій до Віденської (підґрунтям послуговували європейські школи-метризи та спеціалізовані школи-притулки – консерваторії); з'ясовано вплив видатних учителів-музикантів (Ф.Л. Гассмана на К.В. Глюка) на формування педагогічної школи Антоніо Сальєрі; виділено етапи педагогічної діяльності Антоніо Сальєрі (композиторсько-педагогічний (1766–1788 рр.), приватно-викладацький (1788 р. – 1813 рр.), консерваторсько-шкільний педагогічний (1813 – 1823 рр.)); обґрунтовано педагогічні ідеї (взаємодія музики з літературними

джерелами на текстовій основі, опора на вивчення художньо-літературних джерел на індивідуальних заняттях, виховання учнів на антично-героїчних творах, виховання музиканта, який розуміється в усіх жанрах мистецтва, театральнорежисерське начало в навчанні), основоположні принципи педагогічної спадщини Антоніо Сальєрі (принцип поліпедагогіки, творчого взаємозв'язку композиторського мистецтва, виконавства та методики вивчення твору, єдності виконавської і педагогічної творчості, поєднання індивідуальних занять із практичним керівництвом колективами, єдності логічного, драматичного та технічного начал, поступовості та наступності у процесі навчання, природовідповідності, ґрунтовності, професійної спрямованості, «драматичності», відповідальності й самостійності, співтворчості, двомовності) та його благодійницьку діяльність (керівництво «Товариством з концертів на користь вдів і дітей-сиріт померлих музикантів»); доведено вплив композиторсько-педагогічної, вокально-педагогічної та музично-текстологічної спадщини Антоніо Сальєрі на розвиток європейської мистецької освіти наступних століть на прикладі педагогічної діяльності Маестро з Л. Бетховеном, Й.Н. Гумеллем, Ф. Франчеитті, Ф. Лістом; *удосконалено* уявлення про цілісну педагогічну спадщину Антоніо Сальєрі, що складалася з композиторсько-педагогічного, вокально-педагогічного та музично-текстологічного складників; *подальшого розвитку* набули тлумачення понять «поліпедагогічний освітній принцип», «спадковість «лістовської музичної термінології», «трансформаційні зміни в музичній освіті ХІХ століття», положення про педагогічну спадщину Антоніо Сальєрі дієвість на сучасному етапі; до наукового обігу *введено* 27 маловідомих епістолярних і документальних джерел.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його основні положення й висновки можуть бути використані для наступних історико-педагогічних, мистецтвознавчих і музикознавчих наукових досліджень; для доповнення й розширення змісту навчальних курсів з історії мистецької педагогіки, історії музики, історії західноєвропейської педагогіки та культури. Матеріали дослідження покладено в основу авторського посібника «Педагогічна школа Антоніо Сальєрі»; автором розроблено методичний комплекс «Спадкоємці школи Антоніо Сальєрі в європейському педагогічному дискурсі», що містить програму, практичні заняття, методичні рекомендації до них, завдання самостійної роботи, тести до заліку. Посібники і методичний комплекс можна використовувати в процесі фахової підготовки здобувачів освіти І-ІІ рівнів зі спеціальності 025 Музичне мистецтво, культурологічних спеціальностей у закладах освіти ІІІ – ІV рівнів акредитації, у системі дистанційної освіти.

6. Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором. Публікації. Основні положення і результати дослідження відображено в 15 працях: із них – 2 навчальних посібника, 3 публікації у фахових виданнях, 1 публікація в зарубіжному виданні, 2 статті надруковані в наукометричних виданнях, 1 – в іноземному виданні, 8 публікацій у збірниках матеріалів конференцій різних рівнів.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати здобувача

1. Яременко Л.М. Етапи педагогічної діяльності Антоніо Сальєрі та критерії для їхнього виокремлення. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. Випуск 58. 2022. С. 113-122. Режим доступу:

<http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/sciencemeans/article/view/4000>

2. Яременко Л. М. Основні напрями дослідження творчої спадщини Антоніо Сальєрі. *Вісник науки та освіти* (Серія «Педагогіка», Випуск № 8(14) 2023. С. 831-835. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-8\(14\)-831-844](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-8(14)-831-844)

3. Яременко Л. М. Поліпедагогічний принцип навчання Антоніо Сальєрі та сучасне розуміння поліпедагогічної дійсності. *Етика та естетика педагогічної дії*. 2022. № 26. С. 72-84. <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2022.26.273098>

Посібники

4. Яременко Л. М. Педагогічна школа Антоніо Сальєрі. Полтава: ЛНУ імені Тараса Шевченка, Видавництво ПУЕТ, 2022. 108 с.

5. Спадкоємці школи Антоніо Сальєрі в європейському педагогічному дискурсі. Полтава: ЛНУ імені Тараса Шевченка, Видавництво ПУЕТ, 2023. 84 с.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

6. Яременко Л. М. Вплив Флоріана Леопольда Гассмана на формування педагогічної школи Антоніо Сальєрі. *The 12 th International scientific and practical conference “Science, innovations and education: problems and prospects”* (June 28-30, 2022) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. P. 488-494.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

Статті в інших виданнях

7. Яременко Л. Образ Антоніо Сальєрі за спогадами його сучасників та епістолярно-публіцистичною літературою. *Філософські обрії: наук.-теорет. журн.* / Ін-

т філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Київ; Полтава, 2023. Вип. 47. С. 29-39. <http://doi.org/10.33989/2075-1443.2023.47.282543>

8. Яременко Л. Особливості мистецького виконання концерту для труби е Dur Й. Н. Гуммеля. *Сучасні соціокультурні процеси: компетентісно-аксіологічний аспект*: Збірник статей і матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 жовтня 2020 р.). Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2020. С. 161-165.

9. Яременко Л. Педагогічна школа Антоніо Сальєрі: Людвіг ван Бетховен *Мистецька освіта та естетичне виховання молоді*: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (21-22 квітня 2022 р.). Частина I. Полтава: Навчально-науковий інститут культури і мистецтв. Видавничий відділ ПУЕТ. 2022. С. 70-73.

10. Яременко Л. Трансформаційні зміни в європейському мистецтві й освіті на рубежі XVIII – XIX століть: Антоніо Сальєрі та Йоганн Гуммель. *Сучасні соціокультурні процеси: компетентісно-аксіологічний аспект*: Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (10–11 листопада 2021 р.). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021. С. 234-238.

11. Яременко Л. Трансформаційні зміни у вищій музичній освіті Європи: від неаполітанської консерваторії до сучасних академій музики. *Дидаскал : часопис : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю «Трансформації вищої педагогічної освіти: світовий і український контекст»*, 16–17 лист. 2021 р. Кафедра загальної педагогіки та андрагогіки ПНПУ імені В. Г. Короленка. 2021. № 22. С. 55-57.

12. Яременко Л.М. Вокально-педагогічна спадщина Антоніо Сальєрі: Фортуната Франчетті. *Мистецька освіта у міждисциплінарному вимірі* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції 7-8 червня 2022 року. Харків: ХНПУ.С. 74-80.

13. Яременко Л.М. Місце оперно-сценічної та оркестрово-виконавської практики в творчій спадщині Антоніо Сальєрі. *Мистецька освіта в контексті глобалізації та полікультурності*: Збірник статей і матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції Полтава: ЛНУ, Видавництво ПУЕТ, 2023. С. 99-102.

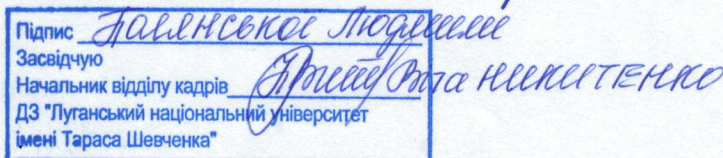
Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації
матеріали та тези наукових доповідей

14. Яременко Л. Генеза музичної освіти Європи: від перших консерваторій до глобальних змін у ХІХ столітті. *Мистецька освіта та естетичне виховання молоді*: збірник праць магістрантів та молодих науковців : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (13-14 травня 2021 р.). – Полтава: Навчально-науковий інститут культури і мистецтв. – видавничий відділ ПУЕТ. 2021. С. 177-179.

15. Яременко Л.М., Цебрій І.В. «Мистецтво гри на клавесині» Франсуа Куперена як перший методичний посібник для інструменталістів-клавішників. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. Випуск 58. 2022. С. 83-91.

Головуючий на засіданні фахового семінару, канд. мистецтвознавства, доц.

Людмила ПОЛЯНСЬКА



Рецензенти:
д. пед.н., проф.

Леонід ВАХОВСЬКИЙ



д. пед. н., проф.

Людмила СЫТНЄВА



Відповідальний за атестацію
PhD, к. пед. н., доц.

Наталія МОРДОВЦЕВА

